

Providing Education for Children and Youth According to Buddhist Principles: Case Study of Samanera Bundita Novice

Phrapalad Raphin Buddhiso^{1*}

¹ Department of Political Science, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: raphind@yahoo.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to reflect and study the provision of education for children and youth according to Buddhist principles. Using study methods from documents and related research, written and presented in the form of academic articles. The results of the study found that Children and youth are valuable things for Buddhism. Buddhism views children and youth as a group that must not be discriminated against in their development. This means that they can develop and have unlimited access to education and are a group of human resources that must be developed. In Buddhism, there are many groups of children and youth who show evidence that they have entered the process of development according to Buddhist principles. One of them is a novice graduate who uses informal education by learning from actual places, leading to empirical learning and leading to reaching the highest goals of education. As evidenced in the Buddha's time, it reflects and confirms the issue of children and youth and their access to learning and development as human resources.

Keywords: Educational Management, Children and Youth According to Buddhist Principles,
Novice Graduates

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวพุทธ : กรณีศึกษาสามเณรบัณฑิต

พระปลัดระพิน พุทธิสาร^{1*}

¹ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนคิดศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวพุทธ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเขียนนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าสำหรับพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธศาสนาเห็นว่าเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มที่ต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติในการพัฒนา ซึ่งหมายถึงสามารถพัฒนาและเข้าถึงการศึกษาได้อย่างไม่จำกัด และเป็นกลุ่มทรัพยากรบุคคลที่ต้องได้รับการพัฒนา โดยในทางพระพุทธศาสนามีกลุ่มเด็กและเยาวชนจำนวนมากหลายท่านที่ปรากฏหลักฐานว่าได้เข้าสู่กระบวนการพัฒนาตามแนวพุทธ โดยมีบุคคลหนึ่งในจำนวนนั้นคือสามเณรบัณฑิต ที่ใช้การศึกษาตามอริยาศรียด้วยการเรียนรู้จากสถานที่จริง นำไปสู่การเรียนรู้เชิงประจักษ์ และนำไปสู่การเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาได้ ดังปรากฏเป็นหลักฐานในครั้งพุทธกาลสะท้อนและยืนยันในเรื่องเด็กและเยาวชนกับการเข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา, เด็กและเยาวชนตามแนวพุทธ, สามเณรบัณฑิต

© 2024 JAE: Journal of Applied Education

บทนำ

เด็กหรือเยาวชนเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องได้รับการดูแล ดังที่กฎหมายไทยได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2564 (2564) ที่ในหมวด 2 ว่าด้วยการปฏิบัติต่อเด็ก ที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม แปลว่าเจตนารมณ์แห่งรัฐมองที่เด็กเป็นหัวใจสำคัญแห่งรัฐ ที่ต้องได้รับการดูแลและพัฒนา (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2564) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (2542) มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ ให้นิยามความหมายของ “การศึกษา” ว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนั้นประเด็นสาธารณะ คือเด็กกับการเรียนรู้ หรือการได้รับสิทธิในการเข้าถึงการพัฒนาซึ่งรัฐก็ได้ออกแบบการเรียนรู้ที่เรียกว่า “การเรียนรู้ในระบบ และการเรียนรู้นอกระบบ และไปจบที่การเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งมีกระบวนการวิธีการที่แตกต่างกัน ดังกรณีประเด็นของสังคมไทยในช่วงเวลานี้จะมีประเด็นของสามเณรอายุน้อย 17 ปี สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 9 ประโยคที่มีความหมายว่า มีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาได้สอดคล้องกับวัย หรือกรณีที่น้องท่านหนึ่งที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยง และถูกต้องคำถามว่าน้องทำไมไม่ได้รับการศึกษาตามช่วงวัยอย่างเหมาะสม จึงทำให้เกิดประเด็นน่าสนใจว่าพระพุทธศาสนา mong เด็กหรือเห็นว่ากระบวนการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กควรเป็นอย่างไร ซึ่งในการศึกษาตามกรอบการศึกษานี้จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอแบ่งปันต่อประเด็นดังกล่าวโดยยกกรณีของสามเณรบัณฑิต ซึ่งเป็นบุคคลในประวัติพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการศึกษานำเสนอต่อไป

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในพระพุทธศาสนา

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในพระพุทธศาสนา หากนำฐานคิด 2 ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ อันประกอบด้วย (1) ธรรมวินัยนี้ ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นใคร ก็สามารถเข้าถึงเรียนรู้และพัฒนาได้ (2) ในปรินิพพานสูตรจะปรินิพพานก็ต่อเมื่อสงฆ์สาวกบรรลุธรรม ซึ่งมีความหมายว่า คนเหล่านี้มีศักยภาพในการพัฒนา (3) กลุ่มคนที่มาศึกษาในพระพุทธศาสนามีกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่เข้ารับการศึกษาค้นคว้าด้วย ดังนั้นคติในทางพระพุทธศาสนาจึงมองว่าเด็ก “ที่พระพุทธศาสนาใช้คำว่า สามเณร ที่แปลว่าเหล่ากอของสมณะ หรือพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา ด้วยเช่นกัน ซึ่งในครั้งพุทธกาลที่บุคคลที่เป็นตัวอย่างในการเข้ารับการศึกษาค้นคว้าตามแนวพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วย

ตารางที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตามกรอบพระพุทธศาสนา

เด็กและเยาวชนในพุทธศาสนา	กระบวนการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้
01 สามเณรราหุล: สามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา สามเณรราหุลเป็นโอรส (ลูกชาย) ของพระนางยโสธราภกับเจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกบวชเมื่ออายุ 7 ขวบ และเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา.	(1).การเรียนรู้ตามรูปแบบดังกรณีที่ปรากฏในสามเณรราหุล ที่ใช้รูปแบบการศึกษาแบบปกติ ที่มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยครูอาจารย์ หรือผู้มีส่วนต่อการจัดการศึกษา	(1) เด็กที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา หรือเรียนรู้ตามแบบพระพุทธศาสนา สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างสูงสุด
02 สามเณรทัฬหะ: ได้รับยกย่องทางจิตเสนาสนะ สามเณรทัฬหะ บวชและได้บรรลุอรหัตผลตั้งแต่อายุ 7 ขวบเป็นสามเณรรูปแรกที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และเป็นภิกษุรูปแรกที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบวชยกให้ท่านเป็นภิกษุทั้งที่อายุไม่ครบยี่สิบปี	(2) การเรียนรู้แบบนอกระบบหรือการเรียนรู้แบบการศึกษารูปแบบการศึกษารายได้การเรียนรู้เชิงประจักษ์ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับความรู้ไปสู่การพัฒนา	(2) การเรียนรู้ที่เน้นเป็นฐานสำหรับการพัฒนาตนเองและเป็นที่พึ่งต่อการเรียนรู้ของผู้อื่นได้
03 สามเณรนิโครธ: ผู้จุดให้พระเจ้าอโศกมหาราชหันมานับถือและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ประมาณ 300 ปีหลังพุทธปรินิพพาน มีสามเณรน้อยรูปหนึ่งนามว่า สามเณรนิโครธ อายุเพียง 7 ขวบ ได้ออกบวชและบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์สามเณรน้อยมีผิวพรรณผ่องใสและเป็นผู้ที่ฝึกตนเป็นอย่างดีจึงมีบุคลิกที่สงบสงัดงามน่าเลื่อมใสยิ่งนัก	(3) การเรียนรู้ตามอริยาบัยเป็นการส่งเสริมหรือออกแบบการศึกษาภายใต้ลักษณะและการเรียนรู้ ดังปรากฏในกลุ่มสามเณรที่เป็นเด็กและเยาวชน เป็นการจัดการศึกษาภายใต้กรอบใช้จิตและอริยาบัย มาเป็นกรอบในการเรียนรู้และพัฒนาเป็นต้น	(3) เด็กและเยาวชน ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา สามารถสร้างงาน ทำประโยชน์จากชุดความรู้ของตัวเองที่ได้รับการพัฒนา มาแล้วได้
04 สามเณรปิโณทตะ: อดีตเด็กขทาน ในสมัยพุทธกาลมีเด็กขทานคนหนึ่งชื่อว่า ปิโณทตะ นุ่งผ้าเก่าๆ ขาดวิน ถือขามกระเบื้องเดินขทานอยู่ไปมา พระอนนทเห็นเข้าจึงเกิดความเมตตาชวนให้เด็กขทานได้บวชในพระพุทธศาสนา		
05 สามเณรเวระตะ: เอตทัคคะบนทางผู้อยู่ป่าเป็นน้องชายของพระสารีบุตรผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เห็นการแต่งงานไปออกบวชในป่าตอนอายุ 7 ขวบ...		

ตารางที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตามกรอบพระพุทธศาสนา (ต่อ)

เด็กและเยาวชนในพุทธศาสนา	กระบวนการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้
06 สามเณรสามเณร: ผู้ถูกยักยัดเข้าสัง สานุสามเณร แม้จะยังเยาว์ก็สามารถแสดงธรรมเทศนาได้แก่วรรณกรรมและไพเราะเกินตัวเทศนาทุกครั้งจะมี เทวดา ยักษ์ และอมนุษย์มาฟังด้วยเสมอท่านจึงเป็นที่เคารพของอมนุษย์และเทวดาจำนวนมาก		
07 สามเณรสีวลีเจริญด้วยลาภสักการะ เพราะในอดีตชาติได้ถวายน้ำผึ้งสดแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า พระวิปัสสี และหมู่สงฆ์ ด้วยผลบุญที่ได้ถวายทานแก่บุคคลผู้มีจิตบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยความเคารพ		
08 กัสสปสามเณร: ผู้มีผิวพรรณดุจทองคำ กุมารกัสสปะ เป็นชื่อที่พระเจ้าปเสนทิโกศลที่ทรงรับอุปการะเลี้ยงดูตั้งให้เพราะมารดาของท่านได้มีศรัทธาออกบวชหลังจากแต่งงานแล้วและไม่รู้ตัวว่าตั้งครรภ์ (ท้อง)...		
09 จุนทะสามเณร: ผู้มีส่วนริเริ่มสังคายนา จุนทะเป็นน้องชาย 1 ใน 7 ของพระสารีบุตรผู้เป็นอัครสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกบวชเป็นสามเณรในสำนักพระสารีบุตร		
10 ติสสสามเณร: สามเณรผู้รู้วันละสังขาร ในสมัยพุทธกาลมีสามเณร น้อยองค์หนึ่งชื่อติสสะ อายุ 7 ปีมาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติธรรมอยู่ในสำนักพระสารีบุตรเถระอัครสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นระยะเวลาหนึ่งปี		
11 บัณฑิตสามเณร: ผู้บรรลุนิพพานจากการฟังธรรมเพียง 4 ข้อ บัณฑิตสามเณรบวชตอนอายุได้ 7 ขวบ สามารถสำเร็จอรหัตตในคืนวันที่ 8 ของการบวชมารดาตั้งชื่อว่า "บัณฑิต" เหตุเพราะเมื่อสามเณรได้มาปฏิสนธิในครรภ์มารดา ก็ปรากฏว่าคนในบ้านเรือนมีแต่ความฉลาดปราดเปรื่องมากขึ้น		
12 สังกิจจสามเณร สามเณรใจเพชร ผู้ทำให้คนทั้ง 500 คน กลับใจ สามเณรสังกิจจะบวชในสำนักของพระสารีบุตรเถระท่านบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ด้วยวัย 7 ขวบในขณะที่ปลงผมบวชท่านเพียงรูปเดียวได้เป็นที่พึ่งแก่พระภิกษุ 30 รูปในป่าให้รอดพ้นความตายจากโจรป่า.		
13 สุนสามเณร: บวชเป็นสามเณรเพื่อคอยอุปฐากพระอนุรุทธเถระสาวกพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เลิศทางด้านทิพยจักขุญาณ(ตาทิพย์)...		
14 โสปากสามเณร: ผู้เกิดในป่าช้า บรรลุนิพพานในป่าช้า สามเณรรอดตายราวปาฏิหาริย์ขณะอยู่ในครรภ์มารดา ซึ่งกำลังถูกเผาบนเชิงตะกอนในป่าช้าแห่งหนึ่งเพราะชาวบ้านเข้าใจผิดว่ามารดาตายแล้ว.		

จากตารางที่ 1. ในจำนวนสามเณรทั้งหมด สามารถถอดรหัสความคิดออกมาได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคนทุกช่วงวัย ในการที่เข้าถึงสิทธิในการศึกษาในพระพุทธศาสนาดังปรากฏเป็นกรณีตัวอย่างของสามเณรที่มีอายุน้อย 7 ขวบขึ้นไปที่เข้ามาบวชและศึกษาพระพุทธศาสนา อาทิ สามเณรอรหันต์ในสมัยพุทธกาล ได้แก่ สุมณสามเณร, โสปากสามเณร, สามเณรสิวลี, สังกัจจสามเณร, สามเณรเวตตะ, สามเณรอาฬุ, บัณฑิตสามเณร, สามเณรทัพพะ, ติสสสามเณร, สามเณรสาณ, สามเณรปิโณทิกกะ, สามเณรนิโครธ, จุนทะสามเณร และกุมารกัสสปสามเณร (พระมหากษัตริย์ ทอนชัย, พระมหาดิเดช สติวโร, 2564) (2) ในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาสามเณรเหล่านั้นก็สามารถพัฒนาไปจนถึงขีดสุดของการพัฒนาและการศึกษาได้ (3) สามเณรหรือเด็กและเยาวชนที่ปรากฏได้รับประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาและในเวลาเดียวกันก็สามารถทำประโยชน์สร้างประโยชน์ผ่านศักยภาพที่ได้รับการพัฒนาจนกระทั่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญในประวัติพระพุทธศาสนาด้วย

ภาพที่ 1 สุมณสามเณร ผู้ปราบพญานาค (ขวา) สังกัจจสามเณร สามเณรใจเพชร ผู้ทำให้คนทั้ง 500 คน กลับใจ. (ซ้าย) (ออนไลน์)

ภาพที่ 2 ติสสสามเณร สามเณรผู้รู้วันละสังขาร (ขวา) สามเณรสาณ ผู้ถูกยักษ์ฉนิเข้าสิง (ซ้าย) (ออนไลน์)

จากภาพที่ 1-2 เป็นพัฒนาการของเด็กและเยาวชนกับสิทธิในการเข้าถึงการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และใช้พระพุทธศาสนาเป็นกรอบและฐานของการเรียนรู้ เราจึงได้เห็นตัวอย่างของสามเณรหรือเด็กที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาดังปรากฏในครั้งพุทธกาล ซึ่งสามารถนำมาเทียบเคียงเป็นแนวทางหรือพุทธวิธีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ขับเคลื่อนอยู่ในปัจจุบันได้ และเป็นการยืนยันหลักการที่ว่าพระพุทธศาสนากับเด็กและเยาวชน เป็นแนวทางหนึ่งที่มีหลักการแนวคิดปฏิบัติมาแต่ครั้งพุทธกาลภายใต้กรอบสิทธิของเด็ก กับการเข้าถึงการพัฒนาที่รัฐจะพึงจัดการหรือดำเนินการให้ โดยแนวทางพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดว่าเป็นใคร ชนชั้นไหน อายุเท่าไร สามารถเข้าถึงสิทธิอันพึงได้ภายใต้กรอบของการพัฒนาอย่างสูงสุด เพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนอันจะพึงได้

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวพุทธ : กรณีศึกษาสามเณรบัณฑิต

ในประเด็นทางพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า เด็กเป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาในทุกสังคม ประเทศชาติ โดยในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน ด้วย ดังมีเรื่องปรากฏในครั้งพุทธกาลว่า

สามเณรบัณฑิต เป็นบุตรชายของเศรษฐีในกรุงสาวัตถี ได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุแค่ 7 ขวบ ในวันที่ 8 หลังจากที่ได้บรรพชาเป็นสามเณร ขณะที่ไปบิณฑบาตกับพระสารีบุตรเถระ มองเห็นชวานากำลังไขนํ้าเข้านํ้าก็ได้เรียนถามพระเถระว่า “คนทั้งหลายย่อมไขนํ้าที่ไม่มีจิตเห็นปานนี้สู่ที่ที่ปรารถนาแล้วๆได้หรือขอรับ” พระเถระตอบว่า “ได้สิ เธอ” เมื่อเดินต่อไปอีก สามเณรบัณฑิตแลเห็นช่างศรกำลังตัดลูกศรด้วยการใช้ไฟจนแล้วเสร็จด้วยหางตาตัดให้ตรง และต่อไปก็ได้แลเห็นช่างถากกำลังถากไม้ ทำสิ่งต่างๆเช่นล้อเกวียนเป็นต้น สามเณรก็เกิดความคิดว่า ถ้าคนทั้งหลายไขนํ้าซึ่งไม่มีจิตเช่นนี้ไปสู่ที่ที่ตนปรารถนาได้ ถ้าคนทั้งหลายถือเอาลูกศรอันไม่มีจิตจนไฟแล้วตัดให้ตรงได้ ถ้าคนทั้งหลายถือเอาท่อนไม้ที่ไม่มีจิต ไปทำเป็นล้อเป็นต้นได้ เพราะเหตุไร คนผู้มีจิตจึงจักไม่อาจทำจิตของตนให้เป็นไปในอำนาจแล้วบำเพ็ญสมณธรรมเล่าจากนั้นบัณฑิตสามเณรได้ขออนุญาตจากพระเถระขอกลับไปอยู่ที่ห้องพักของตนในวัด แล้วมุ่งมั่นพยายามปฏิบัติธรรมโดยพิจารณากายานุปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งท้าวสักกเทวราชและท้าวมหาราชทั้ง 4 ก็ได้เสด็จมาช่วยบัณฑิตสามเณรโดยบันดาลให้อาณานิเวศในวัดเจียบสงบไว้เสียรบกวนจากนกเป็นต้น ก่อนเวลาฉันอาหารเข้าบัณฑิตสามเณรก็ได้สำเร็จพระอรหัตตผล

ในขณะนั้น พระสารีบุตรเถระกำลังจะนำอาหารมาให้สามเณรฉัน พระศาสดาทรงทอดพระเนตรเห็นด้วยพระจักขุทิพย์ว่า สามเณรได้บรรลุพระอนาคามีผลแล้วและหากให้ปฏิบัติธรรมอยู่ต่อไปก็จะได้บรรลุพระอรหัตตผลในไม่ช้านี้ ดังนั้นพระศาสดาจึงได้ตัดสินพระทัยไปดักคอยห้ามพระสารีบุตรเถระมิให้เข้าไปในห้อง โดยเสด็จไปประทับยืนอยู่ที่ประตูแล้วซักถามปัญหาเกี่ยวกับพระสารีบุตรเพื่อถ่วงเวลา ขณะที่การสนทนาระหว่างพระศาสดากับพระสารีบุตรกำลังดำเนินอยู่นั้น บัณฑิตสามเณรก็ได้บรรลุพระอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ในวันที่ 8 หลังจากที่ได้บรรพชาเป็นสามเณร

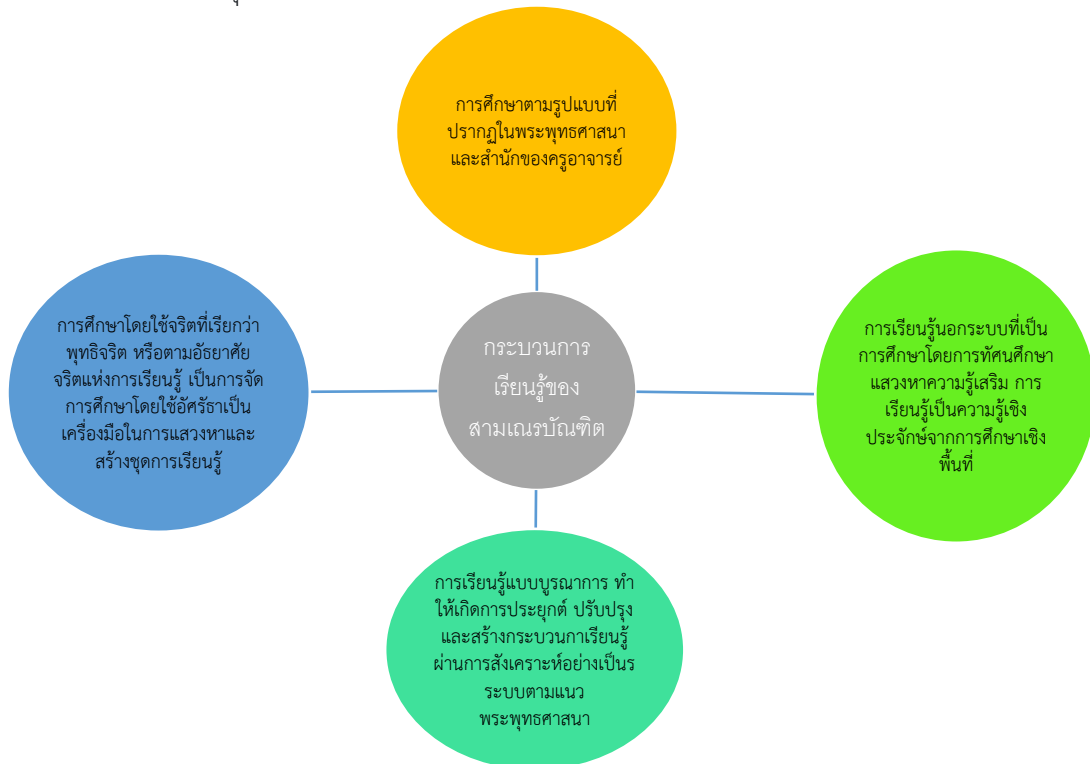
ต่อมาพระภิกษุทั้งหลายได้สนทนากันในโรงธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ พระศาสดาได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาผู้มีบุญทำสมณธรรม แม้แต่ท้าวสักกเทวราชและท้าวมหาราชทั้ง 4 ก็ได้มาช่วยให้การอารักขา แม้แต่เราเองมาได้มากอดดูแลที่ประตูเพื่อมิให้บัณฑิตสามเณรถูกรบกวน บัณฑิตสามเณร เมื่อได้เห็นพวกชวานาไขนํ้าเข้านํ้า พวกช่างศรตัดลูกศรให้ตรง พวกช่างถากกำลังถากไม้ ถือเอาเหตุนี้ ให้เป็นอารมณ์ ผีจิตตนและปฏิบัติธรรม จนได้บรรลุพระอรหัตตผลในบัดนี้”

จากนั้น พระศาสดาได้ตรัสพระธรรมบท พระคาถาที่ 80 ว่า

อุทกํ หิ นยนิติ เนตติกา
 อุกุสรา นมยนิติ เตชนํ
 ทารํ นมยนิติ ตจจกา
 อุตตารํ นมยนิติ ปณฺธิตาฯ
 (แปลว่า)
 คนไขนํ้าทั้งหลายย่อมไขนํ้า
 ช่างศรทั้งหลายย่อมตัดศร
 ช่างถากทั้งหลายย่อมถากไม้
 บัณฑิตทั้งหลายย่อมฝึกตน.

จากภาพรวมนประเด็นของการศึกษาเรียนรู้ของสามเณรบัณฑิต จะเห็นได้ว่า (1) สามเณรบัณฑิต เข้ารับการศึกษาปกติ กับอาจารย์ผู้สอนในสำนักเรียกว่ากัลยาณมิตรทางการเรียนรู้ (พระมหาวิสุทธี ธมฺมธีโร, 2558) (2) ใช้วิธีการศึกษาเรียนรู้นอกระบบ อาจใช้คำว่าการศึกษา หรือการแสวงหาความรู้เชิงพื้นที่มาเป็นกรอบในการส่งเสริมการเรียนรู้ ทำให้สามเณรบัณฑิตได้ความรู้และนำไปสู่การคิดวิเคราะห์ สร้างการเรียนรู้ผ่านกระบวนการของการใช้ปัญญาไตร่ตรอง (พรทิพย์ พรหมชาติ, 2550) (3) ที่ในทางพระพุทธศาสนาใช้กระบวนการศึกษาผ่าน หลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) และใช้กระบวนการของปัญญาเป็นเครื่องมือในการไตร่ตรองอย่างเห็นเป็นเหตุเป็นผล (เหตุ-สู่-ผล) ตามหลักโยนิโสมนสิการ (กระบวนการคิดอย่างเป็น

ระบบโดยมีเหตุมีผล) ทำให้เกิดความรู้ ตระหนักรู้และพัฒนาเป็นชุดความรู้ความเข้าใจได้ดังปรากฏการณ์ของสามเณรบัณฑิตที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็นแผนภาพได้คือ

ภาพที่ 3 การส่งเสริมการเรียนรู้เด็กและเยาวชนตามแบบของสามเณรบัณฑิต

วิเคราะห์ประเด็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวพุทธ

การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ ที่ปรากฏในครั้งพุทธกาลเป็นการจัดการศึกษาโดยมีรูปแบบ ที่เรียกว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ที่หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ใช้กระบวนการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการวิธีการ (ปริยัติ) นำไปสู่การลงมือทำจากประสบการณ์ตรง (ปฏิบัติ) และทำให้เกิดความชำนาญชำนาญ เป็นประสบการณ์เชิงประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนไปสู่กระบวนการของผู้ศึกษาที่เรียกว่าผู้ที่ยังต้องเข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่เรียกว่าผู้ที่ยังต้องเรียนรู้และได้รับการพัฒนา (พระเสขบุคคล) โดยกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา (พระโสดาบัน พระอนาคามี พระสกิทาคามี จนกระทั่งรู้แจ้งและสำเร็จตามกระบวนการที่หมายถึงอาจไม่ต้องเรียนรู้หรือสำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดที่เรียกว่า พระอรหันต์ หรืออาจใช้คำว่า อเสขบุคคล ก็คงไม่ผิด ดังนั้นการศึกษาในพระพุทธศาสนาจึงมีการศึกษาทั้งที่เป็นรูปแบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอรรถาธิบายผ่านกระบวนการที่ปรากฏในครั้งพุทธกาล ดังนั้นประเด็นสาระว่าด้วยเรื่องและสิทธิของเด็กและเยาวชน นัยหนึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกที่และทุกประเทศที่จะต้องให้ความสำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา การให้น้ำหนักและส่งเสริมเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมภายใต้การศึกษาและการพัฒนาจึงเท่ากับเป็นกระบวนการและหัวใจสำคัญของการพัฒนาเริ่มต้นแบบฐานรากเพื่อนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ทัวโลกจึงตระหนักต่อเด็กและเยาวชน ดังที่ประเทศไทยมีกฎหมายเนื่องด้วยเด็กและเยาวชน รวมถึงมีพระราชบัญญัติการศึกษาชาติโดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนซึ่งหมายถึงเด็กและเยาวชน รวมไปถึงการพัฒนาการศึกษาตามช่วงวัยอย่างเหมาะสม กรณีในพระพุทธศาสนาก็มองเห็นว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาคนเป็นหัวใจสำคัญด้วยเช่นกัน จึงปรากฏบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนากับสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาโดยไม่จำกัดเพศ และวัย ที่จะเข้าถึงสิทธิการศึกษาได้ สามเณรบัณฑิตในการศึกษาตามบทศึกษานี้ จึงเป็นกรณีตัวอย่างของการเข้าถึงการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษาตามรูปแบบ และพัฒนาไปจนถึงการศึกษานอกระบบหรือไม่เป็นรูปแบบ และทำให้สามเณรใช้

การศึกษาเชิงประจักษ์ พัฒนาค้นเองตามกรอบของการศึกษาตามอรรถาธิบาย จนกระทั่งมีความรู้เข้าใจและพัฒนาค้นเองไปปิดสุดของการศึกษาดังปรากฏเป็นหลักฐานในประวัติพระพุทธศาสนาและปรากฏตามบทศึกษานี้ ภายใตกรอบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2564). พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2564. สืบค้น 2 ธันวาคม 2566. จาก <https://ethics.kmutt.ac.th/wp-content/uploads/2021/05/5-พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก-พ.ศ.-2546.pdf>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. สืบค้น 2 ธันวาคม 2566. จาก <https://cr3.go.th/wp-content/uploads/2020/07/พรบการศึกษาแห่งชาติ.pdf>.
- พรทิพย์ พรหมชาติ. (2550). ศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับการบรรลุนิพพานแบบฉัฎฐฌานในคำสอนของพระโพธิธรรม. (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาภุชญา ทอนชัย และ พระมหาอดิเดช สติวโร. (2564). ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาค้นของสามเณรตามหลักสามเณรศึกษาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 5(2), 103-117.
- พระมหาวิชารุณี, วชิรเมธี สิทธิโชค ปาณะศรี และ สวัสดิ์ โอนทัย. (2562). ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณร. Journal of Buddhist Anthropology, 4(1), 32-43.
- พระมหาวิสุทธิ ธรรมธีโร. (2558). ศึกษาภิกษุสามเณรที่มีผลต่อการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท. (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).